

Samlarna och samlingarna

Om kulturarvets fält och dess hierarkier

Mikael Eivergård och Catarina Lundström

En av de mer välbesökta programpunkterna när Riksförbundet Sveriges museer höll vårmöte 2007 hade fått rubriken "Samlingarna – ett försummat källmaterial". Museifolk från hela landet förundrade sig – för vilken gång i ordningen? – över att så förhållandevis få forskare attraheras av föremålen i museernas magasin. Varför är det inte fler som intresserar sig för samlingarna?

Föremålssamlingarnas position i den museala självbilden är komplicerad och paradoxal; inte sällan framhålls samlingarna som alldeles centrala. Det är samlingarna som "gör" att det är ett museum, det är de som utgör själva institutionens karakteristika. Samlingarna är själva "hjärtat" brukar det ibland heta i museisammanhang.

Men är det verkligen så? För hundra år sedan var samlandet och arbetet med samlingarna museernas huvudsakliga syssla. Då hade museerna relativt få anställda men samlingarna växte snabbt. Merparten av de anställda sysslade med insamling eller med att för allmänheten visa upp vad som samlats in. Så är det inte längre. Idag är museipersonalen mångdubbelt större men långt färre föremål samlas in. I praktiken har föremålsinsamling reducerats till en tämligen perifer syssla i den museala verksamheten.

Vad ska man då ha föremålssamlingarna till? Ska museer, och i så fall hur, fortfarande samla in föremål och lägga dessa i magasin? Är det för att användas i dag eller för att fram-

tidens människor ska kunna ta del av vår tids materiella kultur man ska samla? Och – vilket är den huvudproblematik vi vill diskutera – ur vilka perspektiv, med vilka syften och intentioner skapas museisamlingar? Hur fungerar kulturarv som kulturellt kapital? I den här artikeln avser vi att närma oss dessa frågor genom att pendla mellan ett historiskt och ett samtida perspektiv.

Samlare och samlare

Det måste framhållas att museer inte är ensamma om att vare sig samla eller producera kulturarv. Det är inte heller själva samlandet i sig som skiljer museer från andra som samlar. Däremot får museisamlandet närmast automatiskt status av kulturarv.

För något år sedan kunde man i den jämtländska lokalpressen läsa om en man som kommit att ägna en hel del tid, intresse och ekonomi åt att samla kepsar. Samlingen hade nu nått en sådan omfattning att han tänkte sig att öppna ett museum. Säkert skulle det locka en del besökare.

I slutet på 1940-talet byggdes på Jämtlands läns museum upp en tämligen stor samling av kvinnliga folkdräktsanknutna huvudbonader, så kallade bindemössor. Med hjälp av lokala ombud samlade dåvarande landsantikvarie Lennart Björkqvist in bindemössor från i stort sett alla jämtländska socknar. Det är inte svårt se likheter mellan keps- och bindemössesamlandet men här finns också betydelse-

Systematiserat och kategoriserat kulturarv. Med inventarienummer 14321, realnummer 291 och under sakord huvudbonad, klassifikation dräkt och med specialbenämning bindemössa hittar vi detta museiföremål. Vi upplyses om att hjässlinjen är 175 mm och avståndet från öra till öra är 340 mm och att ”kullen har mittsöm och svängda väck på var sida, med tvinnad dragsko 11 cm igenom (stram knut)”. Mössan tillfördes samlingarna på Jämtlands läns museum våren 1934.

Foto: Jämtlands läns museum.

fulla skillnader som har med intentioner och anspråk att skaffa. Den ena samlingen tillhör vad som allmänt betraktas och omhuldats som kulturarv, medan det är osäkrare om den andra någonsin kommer att få denna status.

Denna skillnad kan motiveras med att museisamlandet är expertstyrt och att det inte sällan omges av någon form av vetenskaplig retorik. Ofta talas om systematik och man vill att de insamlade föremålen ska säga något om samhället och om förändringar över tid, om människans relationer till ting osv. Dessa frågor har förmodligen en blygsam betydelse för den privata kepsksammlaren. Och kanske räcker dessa skillnader för att vi ska kunna hävda att den ena samlingen hör till kategorin kulturarv men inte den andra. Är det samlingen i sig, intentionerna bakom dess tillkomst eller vem eller vilka som samlat som är avgörande? Ja, spelar det någon roll vilka som är samlarna?

På museerna förs diskussioner kring vad man bör samla in. Vi funderar till exempel kring samlingarnas sociala, etniska representativitet och så vidare. Vi frågar oss – i bästa fall – ”från vem” och ”för vem” samlar vi.

Däremot är det mer sällan vi problematiserar vår egen position som samlande institution. Vem eller vilka är vi som bygger upp samlingar med anspråk på att vara kollektiva och giltiga för alla andra? Har det någon betydelse att insamlandet i allt väsentligt styrs och hanteras av människor med en akademisk, etnisk svensk medelklassbakgrund? För att få perspektiv på denna typ av frågor kan det vara fruktbart att rikta blicken bakåt och ställa frågan hur tidigare museisamlares sociokulturella position påverkat vad som har tillförts museernas samlingar.

Kulturarvets fält

Kärleken till fosterbygden och det egna hemmet har en förunderlig makt att förädla människohjärtan. Allt som kan stärka denna kärlek, allt som kan fästa människan med starkare band vid hembygden är ett arbete i det godas tjänst. Det finns många vägar att nå detta mål – en väg är att visa folket vilken skatt det äger i sin hembygds forna slöjd (*Jämtlands Tidning* 21/10 1908).

Nationalism + kulturarv = sant. Att nationalism och regionalism har varit en naturliggjord och självklar utgångspunkt för museerna och deras verksamhet har vid det här laget många forskare pekat på (Hegard 1984, Sundin 1994, Bohman 1997, Lundström 2005, Hillström 2006). Kulturhistoriska föreningar samlade föremål för att på olika sätt skapa, uttrycka och stärka nationen, regionen och lokalsamhället. Om vi väljer att kalla det som samlas in för ”kulturarv” så kan vi definiera detta relativt moderna begrepp som de fysiska och immateriella lämningar som ett samhälle betraktar som bevarandevärda.

Vad som har ansetts värt att bevara har styrts av de aktörer som ägnat sig åt att samla dessa föremål och miljöer. Aktörernas världsbild och värderingar har styrt insamlingen. Det ligger nära tillhands att betrakta och undersöka insamling som en process i ett Bourdieuskt ”fält”.

Ett fält kan ses som ett socialt rum där olika aktörer konkurrerar om handlingsutrymme. Ett fält utmärks av en hierarki och sin egen

form av symboliskt kapital, det vill säga värden som bara erkänns inom det egna fältet. Aktörernas egenskaper och ställningstagan- den (habitus) styr deras ageranden på fältet (Bourdieu 1999:44 ff.). Om vi väljer att betrakta kulturarvssektorn som ett verksamhets- område med egna regler, normer och värden är det viktigt att först försöka avgränsa själva fältet och dess deltagare. Kulturarv som fält är kopplat till individer, grupper, organisationer, professioner och institutioner som på olika sätt ägnat sig åt kulturhistoria och bevaran- defrågor. Just på detta fält avgjordes vad som officiellt skulle bli betraktat som värdefull och intressant kultur. På olika sätt legitimerades att vissa byggnader, föremål, minnen och be- rättelser blev bevarandevärda och andra inte; här avgjordes att det var just bindemössor och inte kepsar som skulle samlas till våra museer. Utifrån vilka grupper som dominerar detta kulturarvsområde görs alltså urvalet, bedöm- ningarna och värderingarna.

Hur har då kulturarvsfältet vuxit fram? Vi har valt att ta utgångspunkt i den regionala

kulturarvsverksamheten i Jämtlands län under första halvan av 1900-talet. Fältet har primärt studerats via föreningarna Jämtlands läns fornminnesförening (1886–1923), Jämtslöjd (1908–1923) och Heimbygda (1923–). Det var aktörer från dessa föreningar som samlade in det som idag brukar benämnas kulturarv. De förvarade och bevarade föremål, visade dessa i utställningar, byggde egna museer och arrangerade pedagogiska program.

Fornminnesföreningen hade vid sekelskiftet 1900 omkring 200 medlemmar varav endast två var kvinnor. Bland medlemmarna möter vi med andra ord män, gärna bildade sådana och företrädesvis representanter för det övre borgerskapet: köpmän, officerare, bankdirektörer, disponenter, läroverkslektorer, rektorer, präster, läkare, jägmästare med flera.

Föreningen Jämtslöjd var en av de många hemslöjdsföreningar som bildades vid 1900- talets början. Genom Jämtslöjd skapades ett forum där även kvinnor med intresse inom kulturarvsområdet kunde medverka. Redan 1910 fanns det drygt 1 000 medlemmar varav

Länsantikvarie Eric Festin vid Jämtlands läns museum är på fornminnesutflykt tillsammans med Hanna Rydh, landshövdingefru och den första kvinna i Sverige som disputerade i arkeologi 1919. Med på denna kulturarvsexkursion är också maken landshövding Mortimer Munch af Rosensköld. Foto: Jämtlands läns museum.

hälften var kvinnor. I medlemsmatrikeln finner vi titlar som friherrinna, prostinna, doktorinna, majorska, lärarinna, hemmansägare, lantbrukare och handlare. Den jämna könsfördelningen återfinns även i föreningens styrelser. Av den 20 personer stora styrelsen var åtta kvinnor och tolv män. Föreningen leddes av landshövdingenskan Ellen Widén och arbetsutskottet bestod av tre män och tre kvinnor.

När det regionala hembygdsförbundet Heimbygda bildades 1923 var det genom en sammanslagning av länets naturskyddsförening samt ovannämnda föreningar. Sammanslagningen innebar dels en minskning av antalet individuella medlemmar, dels en tydlig maskulinisering. 1934 hade Heimbygda 130 medlemmar varav tio kvinnor. Denna trend fanns även inom styrelserepresentationen. Under perioden 1923–1940 var som mest tre av totalt tolv ledamöter kvinnor och styrelsen leddes av länets landshövding (Lundström 2005:99 ff.).

Föga förvånande var det en borgerlig elit som representerades i dessa föreningar. Sett ur ett könsperspektiv var det bara föreningen Jämtslöjd, genom sin relativt jämna könsfördelning, som avvek från den manliga normen. Allteftersom fältet expanderade blev fler och nya typer av aktörer engagerade i kulturarvsfrågorna. I början av 1900-talet var det framför allt de borgerliga kvinnorna som engagerade sig. Efter att under 1800-talet ha varit ett så gott som helt manligt verksamhetsområde blev kulturarvsfrågorna i början av 1900-talet inte bara möjliga utan i många fall också påbjudna för medel- och överklassens bildade kvinnor. Detta berodde främst på framväxten av den moderna hemslöjdsrörelsen och dess fokus på det textila området. Att värna det förgångna i form av hemslöjd kunde betraktas som en slags huslig omsorg om det förflutna. Vård, omsorg och textilt hantverk var ju områden där kvinnor tillskrivits särskilda egenskaper och förmågor.

En samtida utveckling inom kulturarvsfältet verkade dock i motsatt riktning. I början av

1900-talet påbörjades nämligen den professioniseringsprocess som innebar att allt fler av fältets aktörer blev utbildade antikvarier (Arcadius 1997, Pettersson 2001). Det skapades med andra ord professionella yrkesområden i anslutning till kulturarvet och dessa var som regel kopplade till den akademiska miljön, vilken i sig var starkt manligt dominerad. När en allt högre andel av de regionala aktörerna blev professionella och akademiskt utbildade yrkesutövare, påverkades möjligheterna för kvinnliga aktörer.

Vi kan alltså se två parallella processer där den ena innebar vidgade möjligheter såväl ur ett köns- som klassperspektiv, medan den andra snarare utestängde kvinnorna och de lägre klassernas män från kulturarvsfältet.

Särartstänkande – kön, plats och estetik
Vilka värden avspeglades då i kulturarvsfältet? Från slutet av 1800-talet och under 1900-talet skedde en gradvis förskjutning i synen på nationen från att ha varit länkad till starkt hierarkiska och konservativa idéer till att alltmer vila på liberala medborgarideal, en process som gick hand i hand med den politiska och ekonomiska samhällsutvecklingen. Denna utveckling medförde även en mer regionaliserad syn på kulturarvet. Det nationella syntes nu vara en kombination av alla de kulturella varianter som kunde iakttas ute i landet. Det blev viktigt att studera och värna regionernas, hembygdernas och hemorternas särpräglade minnen. Som vi har noterat innebar denna regionalisering att kulturarvsfältet växte och utvecklades även på lokal och regional nivå.

Perioden kring sekelskiftet 1900 innebar samtidigt stora samhällsförändringar. Motsättningarna i samhället hårdnade. Mot det instabila och snabbt föränderliga samhället ställdes en bild upp av det forna allmogesamhället som stabilt och enande. Kulturarvsaktörernas museisatsningar kan ses som de ledande klassernas sätt att etablera en gemensam kulturell identitet som kunde bidra

till att integrera olika grupper i samhället. Kulturarvet var ett av de instrument som ansågs användbara i syfte att mildra sociala och politiska motsättningar och intressekonflikter. Fokuseringen på böndernas och landsbygdens kulturarv bör ses i ljuset av detta perspektiv.

Vid en granskning av de idéer och värderingar som genomsyrade arbetet med att samla kulturarv framstår begreppet särart som centralt. Det har funnits ett utbredd särartstänkande under stora delar av 1900-talet. Detta tänkande utmärks av sin vilja att på olika sätt konstruera och uttrycka egenart. Det fanns tydliga särartsanspråk när det handlade om kvinnor och män, raser och etniska grupper, landskap och provinser. Särarterna kan ses som ett sätt att skapa och formulera skillnader mellan människor, föremål och miljöer. De har fungerat som utgångspunkt för sortering och hierarkisering inom kulturarvsfältet (Lundström 2005:197 ff.).

Vilka former av särartstänkande var då förekommande inom fältet? Tanken om en köns särart var sedan 1800-talet fast förankrad i det borgerliga könsidealet – *separate spheres*. I överensstämmelse med dessa ideal var verksamheten på det regionala kulturarvsfältet tydligt könsuppdelad. Kvinnorna hade det textila området och slöjdfrågorna som sin verksamhetsbas, medan männens ansvar främst utgick från byggnader och så kallad fornvård. När kvinnor engagerade sig i kulturarvssektorn kopplades deras funktion som regel till deras roll i hemmen, det vill säga som mödrar eller fruar. I överensstämmelse med rådande genusarbetsdelning kopplades deras arbetsuppgifter därför till vård och omsorg, skydd och bevarande (Lundström 2005:137 ff.).

En jämförelse mellan två av de aktiva föreningarna på kulturarvsfältet i Jämtlands län, fornminnesföreningen och Jämtslöjd avslöjar en hel del om kulturarvets könskodning. Jämtslöjds insamlade föremål, i huvudsak allmogeföremål av trä, metall och textil, beskrivs ofta som "husgeråd", med andra ord

knöts dessa föremål tydligt till hemmets sfär. Samma typer av föremål samlades även in av fornminnesföreningen men beskrevs då alltid som "fornföremål"; även de nyare allmogeföremålen. När föreningen Jämtslöjd efter en inventeringsresa 1911 skulle packa upp de hemförda föremålen beskrevs det i lokalpressen som:

en betydande tillökning i Jämtslöjds gamla husgerådssamling, som när "stugan" en gång kommer, skall i hög grad bidra till skapandet av en hemtrevlig, äkta och enhetlig miljö (*Jämtlands Tidning* 3/2 1911).

Här ryms också en könsuppdelad syn på föremålens syfte och uppgift. Fornminnet betraktades i allmänhet som kvarlevor, bevarade rester från tidigare kultur, som skulle finnas till hands för nutida och framtida studier om detta äldre samhälle. Det var med andra ord en museal samling.

Hemslöjdsföreningarnas föremål samlades i första hand för att fungera som inspiration för ny slöjdproduktion. De betraktades som original, vilka kunde kopieras och utnyttjas som mönster och förebilder. I enlighet med detta benämndes de ofta som modellsamlingar. Dessa slöjdföremål skulle också fungera som ett slags moraliska och estetiska förebilder för det goda allmogehemmet. "Må kvinnan särskilt vaka över, att den kultur som kommer, må bli den gamla värdig" (Widén 1924:91).

Den eftersträvaransvärda särarten eller "egenomligheten" uttrycktes ofta som en koppling till ursprung eller härkomst. Det handlade om en påstådd koppling mellan natur och kultur, en samklang mellan landskap och människa. I den moderna hemslöjdsrörelsen betonades uttrycket ortskaraktär. När en av de skånska hemslöjdsaktörerna, Henriette Coyet, refererade från Baltiska utställningen 1914 var det just slöjdens ortskaraktärer hon riktade intresset mot. Coyet gjorde en jämförelse mellan den skånska och jämtska slöjden och konstaterade stora skillnader.

Denna olikhet var liksom en gradmätare på de milsvida svenska bygderna, som skilja folket ute på slätterna vid Öresund från det, som lever i fjälltrakterna kring Storsjön, och till fullo fattade man, att dessa två, av ortskaraktärer så starkt utmärkta slöjdyper, frambragts av män och kvinnor av helt olika kynne, vilka vuxit upp i vitt skilda luftstreck och i generationer levat sitt liv under förhållanden och naturintryck, som blott ha ringa gemensamhet (Coyet 1914:24).

Inom hemslöjdsfältet fanns även en strävan efter en slags estetisk särart. Det fanns starkt normativa och smakfostrande idéer om vad som ansågs skönt och vackert respektive smaklöst och fult. Bakom dessa estetiska normer finner vi ideologer som John Ruskin och William Morris, Ellen Key och Karl-Erik Forsslund. De estetiska idealen formerades ofta i motsatspar. Eget och inhemskt ställdes mot främmande och utländskt. Enkelt och rent konfronterades med pråligt och överdrivet. Ursprunglig ställdes mot modern, äkta mot konstlad, milda växtfärger mot starka anilinfärger osv. Det smaklösa definierades i hög grad utifrån olika negationer till det vackra och inhemska, det vill säga det utländska, moderna, fabrikstillverkade, billiga, färgrika och kraftigt mönstrade.

Invändigt äro dessa missfoster till hus fullproppade med industrialismens sämsta fabriksalster, av fula och obehagliga möbler samt varuhusens bondfångarglitter och ”prydda” med allsköns bråte, oanständiga porslinsfigurer, smaklösa ”bonader” utgörande av sorgliga prov på missbrukad kvinnokraft osv. (Cederblad 1919:54).

Vem ska samla – varför och för vem?

Om det länge var förställningar kring det särpräglade, genuina och ortstypiska som låg till grund för samlandet så kom dessa motiv att förskjutas under andra hälften av 1900-talet. Inom ramen för till exempel Samdok, som grundades på 1970-talet, var det snarare det goda, positiva och produktiva folkhemmet som drog till sig uppmärksamheten. Det var de produktiva infrastrukturerna – industri-

erna, kommunikationerna och inte minst det vanliga vardagslivet, det strävsamma och framtidsinriktade som gjorde att Sverige så framgångsrikt rullade vidare – som framstod som väsentligt att dokumentera. Fortfarande var det en tämligen homogen bild av Sverige som var den självklara men outtalade utgångspunkten för insamlandet.

Idag är det svårare att hävda en sådan uppfattning. Snarare är det så att samhällets sociala och kulturella heterogenitet ofta uttalas som vår tids dominerande erfarenhet. Det betyder förstås inte att samhället vare sig i början av 1900-talet eller för trettio år sedan var mer homogent vad gäller kön, klass, etnicitet, sexuell läggning, stad och land och så vidare, utan snarare att den moderna nationalstatens enhetsretorik ersatts av en postmodern mångfaldsretorik. Idag betonas till exempel människans möjligheter att själv forma sina identiteter som en demokratisk rättighet.

Kulturarv brukar ju framhållas som en identitetsskapande faktor och måste därmed också ses som något som människor skulle kunna använda sig av i identitetsprocesser av olika slag. Hur det går till när människor faktiskt brukar historia och kulturarv i sådana sammanhang vet vi egentligen ganska lite om. Från museihorisonten ter det sig ändå nödvändigt att fundera över i vilken grad människor kan känna igen sig i och använda sig av det offentliga kulturarv som museerna är med att producera.

En sådan diskussion skulle kunna börja med att uppmärksamma vilka berättelser om samhället som produceras inom ramen för museernas samlingsverksamhet. Vad berättas och vad berättas inte? Hur och vad ”minns” museet? Och lika viktigt – vad hamnar utanför detta minne? Hur kan människor med ett förhållandevis litet kulturellt kapital påverka kulturarvets utformning? Hur hanterar till exempel museerna miljöer, föremål, berättelser och minnen om och från människor och företeelser som inte passar in i bilden av det goda samhället, det som gått på tvären, det

motsträviga och det som i samhällets ögon ses som mindre väl fungerande eller rent av avvikande? (se t.ex. Jönsson & Svensson 2005).

Diskussionen skulle kunna fortsätta med frågor kring vilka som har möjlighet att komma till tals genom kulturarvet. Det handlar inte bara om vilka berättelser, utan också vilka som ska ges möjlighet att berätta dem. Delaktighet har varit ett av honnörorden i de senaste årens musei- och kulturarvsdiskussioner. En hel del har också hänt i dessa avseenden, men huruvida medborgarnas aktiva deltagande i någon högre grad har tillåtits att påverka museernas insamlingsverksamhet återstår att se.

När vi blickar bakåt i tiden är det inte svårt att konstatera att borgerliga ideal och värderingar har satt ramar kring och på ett påtagligt sätt påverkat museernas insamlingsverksamhet och vad som har kommit att infogas i det materiella kulturarvet. Men ser det i grunden annorlunda ut idag? Är det inte så att det tidiga 1900-talets borgerliga elit ersatts av en kader välvilliga antikvarier med stabil medelklassposition som, liksom våra företrädare, använder sig av kulturarv som ett styrningsinstrument för att skapa vad vi anser vara goda medborgare?

Vi som befinner oss i kulturarvsfältet identifierar grupper som lider underskott av museibesök och brist på kulturarv och ser det som oroande tecken på att de riskerar att hamna utanför den goda samhällsgemenskapen. Vi talar allt oftare om museernas och kulturarvets betydelse för social inkludering och som botemedel mot social marginalisering. I denna retorik handlar det inte längre om inkludering i en föreställd nationell eller regional kulturgemenskap. Men vad handlar det då om? Ja, om man ser till den medelklass som dominerar kulturarvsfältet kanske man kan säga att det handlar om en önskvärd inpassning till lika outtalade som dominanta föreställningar om sociala och kulturella normer och värden som i allt väsentligt bärs upp av dagens medelklass. I det avseendet – det vill säga tanken att med kulturarv vilja styra och påverka någon i vad

man själv anser vara en gynnsam riktning – skiljer sig knappast dagens museer från det tidiga 1900-talets borgerliga museiprojekt. En skillnad är dock att verksamheten för hundra år sedan hade ett klart uttalat ideologiskt syfte och att det inte hymlades om detta. Någon, en bildad och inte sällan en manlig borgerlighet, ville uppnå något med hjälp av kulturarv som verksamhet. Tilltalet var auktoritärt och fostrande. Det rådde inget tvivel om vem som var expert och vem som hade att lyssna och lära. Museerna var en del av det nationella uppfostringsväsendet.

Idag är tilltalet ett annat. Pekpinnar och fostrande tonlägen har mestadels ersatts av demokratiskt orienterade begrepp som framhåller delaktighet, inflytande och dialog som ideal. Den ”goda” museibesökaren ska vara aktiv och det ”goda” museet ska vara en slags öppen katalog av såväl olika tolkningsperspektiv som pedagogiska möjligheter. Det vore emellertid ett misstag att hävda att museerna abdikerat från sin position som uttolkare av vad kulturarv är för något eller att dagens kulturarvsproduktion är mindre normerande än för låt säga hundra år sedan. Från lite olika utgångspunkter handlade det då liksom nu om att förbinda kulturarv med löften om det goda samhället, om förbättring och gemenskap. I det pluralistiska museet ges besökaren måhända alternativ att välja mellan, men för att målet med social inkludering ska uppnås gäller att hon inte bara väljer utan också med varsam hand styrs att välja rätt, det vill säga enligt den bildade medelklassens försiktiga och välmenande men icke desto mindre korrekta anvisningar.

Vad har då dessa frågor med museernas föremålsinsamling att göra? De samlingar som skapades i början av 1900-talet grundades på tanken om den homogena och stabila nationalstaten. De värden och normer som skrevs in i föremålen uppfattades som närmast eviga. Idag är det svårare att hävda sådana ståndpunkter och i den mån museisamlingarna intresserar

forskare tycks det snarare vara de ideologiska bevekelsegrunderna bakom samlandet än samlingarna i sig som fångar intresset.

Om det tidiga 1900-talets museum ses som en fostrande institution så är dagens museum en del av samhällets pedagogiska arsenal. Många museer talar om sig själva som en "arena för lärande", skolan framhålls som den viktigaste målgruppen och kodordet för dagen är livslångt lärande. När det museala uppdraget i allt högre grad handlar om lärande i ett samtida föränderligt samhälle än om att förmedla stabila kulturvärden så får samlingarna en annan funktion och status i verksamheten. Om samlandet för hundra år sedan var ett mål i sig är det idag snarare ett medel och ett arbets sätt som kan nyttjas som museipedagogiskt medel, men det är knappast någon aktivitet som är helt nödvändig för verksamheten.

Ovanstående lämnar oss med ett antal frågor. En handlar om själva samlandet som museal aktivitet och vad som händer med samlingarna om vi accepterar att det är samtida och åtminstone ur ett traditionellt museiperspektiv kortsiktiga bruksvärden som styr? Är det rimligt att ge erkännande åt "tillfälliga kulturarv" som är giltiga och användbara här och nu, av dessa människor i detta sammanhang, men inte nödvändigtvis i andra sammanhang eller med anspråk att gälla i framtiden?

En annan fråga vi har velat uppmärksamma gäller den kulturella status som förbinds med kulturarv. Trots allt tal om delaktighet och medborgarinflytande är det i allt väsentligt fortfarande museiexpertisen som sitter inne med svaren på vad som ska få status som kulturarv och inte. Från etablerat museihåll ses inte sällan dessa mindre museer med samlingar av olika slag – som kepsar – och som dyker upp lite varstans som mer men oftast mindre seriösa komplement till "det riktiga" kulturarvet som man själv hanterar. Men kanske kan sådana samlingar och andra liknande initiativ kring det "som inte är tillräckligt fint"

för museerna också förstås som uttryck för att det finns alternativa sätt att förhålla sig till och använda sig av kulturarv som har andra sociala och klassmässiga förutsättningar än de som dominerar på de etablerade museerna.

Inom museisektorn talas ibland om vikten av att bredda sin etniska bakgrund, till exempel vid rekryteringar. Vad händer om vi flyttar över detta sätt att tänka till klass? På samma sätt som det är viktigt att museerna breddar personalens etniska bakgrund så att det stämmer bättre överens med befolkningens sammansättning vore det kanske rimligt att ha samma ambition vad gäller personalstyrkans sociala bakgrund. Frågan är förstås hur sådana anställningsannonser skulle se ut: "antikvarie med arbetarbakgrund sökes"? En annan och i detta sammanhang viktigare fråga är förstås om och i så fall hur sådana förändringar i museernas personalsammansättning skulle påverka insamling och kulturarvsbruk.

En utgångspunkt för denna artikel har varit att se på kulturarv som ett slags kulturellt kapital (Hagberg 1993:157f.). Med andra ord skulle kunskap om kulturarv kunna fungera som ett eget kapital, vilket kan utnyttjas för att kommunicera status och livsstil, kön och klass. Kulturellt kapital bör, enligt Bourdieu (2000:250 f.) skapas och uttolkas av ett litet socialt skikt, men erkänns och accepteras av alla. Som ett kulturellt kapital bidrar kulturarvet därmed till att skapa åtskillnad mellan människor, mellan män och kvinnor, mellan hög och låg, men också mellan dem som skapar, formulerar och uttolkar kulturarvet och dem som konsumerar och tar del av det. Med denna förståelse blir det inte heller orimligt att hävda att det finns kulturella eliter vilka har makten över hur detta kulturella kapital produceras och vad det används till.

Mikael Eivergård, fil.dr

Jamtli, Östersund

Catarina Lundström, fil.dr

Föreningsarkivet Jämtlands län, Östersund

Referenser

- Arcadius, Kerstin 1997: *Museum på svenska. Läns-museerna och kulturhistorien*. Stockholm: Nordiska museet.
- Bohman, Stefan 1997: *Historia, museer och nationalism*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Bourdieu, Pierre 1999: *Praktisk förnuft. Bidrag till en handlingsteori*. Göteborg: Daidalos.
- Bourdieu, Pierre 2000: *Konstens regler. Det litterära fältets uppkomst och strukturering*. Stockholm/Ste-hag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Cederblad, Carl 1919: Om folkbildning, folkbildningsarbetet och Västerbottens läns föreläsning-sförbund. I: *Västerbottens läns Hemslöjdsförening 1909–1919*.
- Coyet, Henriette 1914: Svenska Hemslöjdsföreninga-rnas Riksförbund på Baltiska utställningen. *Jämten 1914*. Östersund.
- Hagberg, Jan Erik 1993: I det glesa kulturarvet. I: Anselm, Jonas (red.), *Modernisering och kulturarv*. Stockholm/Ste-hag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Hegard, Tonte 1984: Romantikk og fortidsvern. Hi-storien om de første friluftsmuseene i Norge. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hillström, Magdalena 2006: *Ansvar for kultur-arvet. Studier i det kulturhistoriska museiväsendets formering med särskild inriktning på Nordiska mu-seets etablering 1872–1919*. Linköping: Linköpings universitet.
- Lundström, Catarina 2005: *Fruars makt och omakt. Kön, klass och kulturarv 1900–1940*. Umeå: Institutionen för historiska studier, Umeå universitet.
- Jönsson, Lars-Eric & Svensson, Birgitta (red.) 2005: *I industrisamhällets slagskugga. Om problematiska kulturarv*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Pettersson, Richard 2001: *Fädernesland och framtids-land. Sigurd Curman och kulturminnesvårdens etablering*. Umeå: Institutionen för historiska studier, Umeå universitet.
- Sundin, Bosse 1994: Uptäckten av hembygden. Om konstruktionen av regional identitet. I: Blomberg, Barbro & Lindquist, Sven-Olof (red.): *Den regionala särarten*. Lund: Studentlitteratur.
- Widén, Ellen 1924: Kvinnan och hembygdsvården. *Tidskrift för hembygdsvård* nr 4.

SUMMARY**Collections and Collectors**

In this article the authors draw attention towards the museum of cultural history and the conduct of the collecting artefacts. From which perspectives, with what purposes and intentions are the museums creating their collections? In what senses are the collections influenced by the collectors' gender and social class? How are the general and common cultural heritage acquired by the museums? With Pierre Bourdieu's theory concerning cultural capital as a starting point these questions are discussed within a historical as well as a contemporary perspective.

Examples from the regional cultural heritage in the county of Jämtland from the beginning of the 1900s show how the field of cultural heritage was dominated by a bourgeois elite and how the museums' collections were built with values from the bourgeois, nationalism and thoughts dominated by the divergence of gender. The collections were supposed to represent essential national and regional values.

With this as background, modern practise of gathering, the production of cultural heritage and the position of the collections in today's museum programme are discussed. In the post-modern society, the aims and intentions of collecting differ from the purposes a hundred years ago. They speak about a democratic cultural heritage, about the people's rights to create their own identities and so on. What the authors are saying is that the museums are working for, and highlighting the middle class' values and standards, while they ask how this affects the collections. Further on they discuss the collections position in the post modern society. Today it's more difficult to say that the collections are representing a once and for all common, shared and eternal cultural heritage. Maybe, according to the authors, it is time to recognize the cultural heritages as temporary, meaning useful in one historic and social situation, but not necessary in another.